

Zaterdag 26 juni 2010 – Speech Stephan Vanfleteren Opening tentoonstelling ‘Flakkelân’ in het Fries Museum

Goedennamiddag beste mensen,
Goejemiddje mien léjewe Friese freunen,

Dit was mijn eerste Friese zin in mijn leven en het zal ook meteen mijn laatste zijn.

Ik heb geen woord Fries gesproken tijdens deze foto-opdracht.

Ik heb amper gesproken.

In Friesland wilde ik vooral zwijgen.

En beste mensen, Friesland is een paradijs voor zwijgers. Hier heerst nog niet de dictatuur van de luidst balkende ezel of de hoogst kirrende kwezel. De Afsluitdijk is een geluidsdemper voor kwetterende Ollanders. De decibels verdrinken in het brakke water aan de Lorentzsluizen.

Niet alleen Friezen zijn stil. Het landschap is dat nog meer. Ik geloof in de theorie dat het landschap in de ziel van zijn bewoner kruipt. De alpenboer is iemand anders dan een zeevisser, de ‘Randstadter’ iemand anders dan een ‘Dongeradeler’.

Zelf kom ik vanuit het diepste uithoekje aan de Belgische kust vlak tegen de Franse grens. Het zal jullie dan niet verwonderen dat er in deze tentoonstelling vaak een zee of dijk te zien is.

Hoe vaak heb ik me in de ochtend moeten verplichten om naar het oosten te trekken.

Landinwaarts.

En hoe vaak stond ik op het einde van diezelfde dag me weer te vergapen aan de schoonheid van het wegglijdende licht achter een zeespiegel. Ik zal het u maar meteen opbiechten.

Bijna altijd.

De weinige keren dat het niet zo was, had mijn innerlijk kompas wel gezorgd voor een Tjeukemeer of een Slotermeer als valabel substituuut.

Water als een slaapmutsje voor het slapengaan.

Of ijs.

Zo behoorde een bevroren IJsselmeer tot het mooiste van wat ik afgelopen jaar heb gezien. Het volledig witte niets met af en toe een voorbij schaatsende Fries die in het diepst van zijn gedachten bezig is aan zijn laatste heroïsche kilometers en met een imaginaire sprint tegen Evert van Benthem.

Ja, nu lijkt met dit prachtige weer de Elfstedentocht ver weg. En dan zeker nog, met heden ten dagen een andere sport waar geen elf steden maar elf sinaasappelen op een groen veld een wereldkampioenschap proberen te winnen. Mag ik jullie er terloops op wijzen dat België op dit WK ook nog geen wedstrijd heeft verloren?

Maar terug naar de koude winter.

Je kan niet geloven hoe vaak ik op een besneeuwde dijk heb gestaan met half bevroren vingers en twee omhoogkruipende jabulani's in mijn onderbroek. (Voor de vrouwen en de voetbalhaters onder ons: de jabulani is de officiële wedstrijdbal van het WK in Zuid-Afrika.)

Had het nog vijf graden kouder geweest dan hadden ze mijn linker jabulani naast de bevroren teen van Tinus Udding kunnen exposeren in het schaatsmuseum van Hindeloopen.

Het was een winter met heerlijk veel sneeuw.

Maar ik bleek de enigste man in Friesland te zijn die hier blij om was. Geen Elfstedentocht, want die vervelende sneeuw zorgde dat het ijs op de kanalen zo fragiel was als een maagdenvlies, zodat het niet besprongen kon worden door duizende klunende pinguïns.

In Friesland is er niet alleen een kouder klimaat dan in mijn thuisland, maar hier zijn ook de dagen korter in de winter. Hoe vaak heb ik me niet laten verrassen door het vallen van de avond door het tijdsverschil in breedtegraad tussen Friesland en Vlaanderen. Een winterdag is hier een halfuur korter. Een zomerdag een halfuur langer. In beide gevallen vervelend. Want mijn liefde voor het ochtendlicht in de lente heeft vaak een ontbijt in het hotel laten staan. En in de winter zijn de dagen hier wel heel Scandinavisch kort.

Maar terug naar de stilte.

Je weet niet hoeveel ik verlangde na een hectisch jaar om eenzaam in het Friese landschap te staan. Friesland als een zenmeester.

Mijn mobieltje werd hier zelden opgenomen, mijn e-mails niet bekeken. Enkel mezelf, een analoge camera, een topografische kaart en een auto. Gewoon rondrijden.

Uren, dagen.

Kilometers, mijlen.

Uitstappen, dijke oplopen, even door de zoeker kijken. Twijfelen of fotograferen. Even wachten. Terug instappen. De topografische kaart bekijken. En weer rijden naar een plekje dat aantrekkelijk leek op

de kaart. Een doodlopende weg aan een meer, een kruisje als symbool van een kerkhofje, een uitstulping aan het IJsselmeer of een mooie naam van een dorpje. Onderschat nooit de kracht van de poëzie van een topografische kaart. Het overtreft vaak de werkelijkheid. Zo klinkt Sexbierum op de kaart heel rock and roll, maar ik vermoed dat de drie woorden die sexbierum vormen maar met mate in het dorp worden geconsumeerd. Heineken misschien nog het meest, al is het discutabel of we dat tot een bier mogen catalogeren. Of het plaatsje Exmorra. Het klinkt als een Napolitaanse maffiawijk, maar of er ooit al een bekeuring wegens foutparkeren zou plaatsgevonden hebben durf ik sterk te betwijfelen. En Moddergat, een vissersdorp met een tragische geschiedenis waar één hevige storm in 1883 ervoor zorgde dat bijna alle mannen uit het dorp op zee zijn gebleven. Nu lijkt Moddergat meer op Madurodam. Of Vrouwenparochie. Een dorp waar in mijn gedachten in de rekken van de plaatselijke supermarkt dubbel zoveel plaats is voorzien voor maandverband en lippenstift.

Maar mijn excuses voor de kleine afwijking.

Terug naar de zoektocht.

Naar wat was deze fotograaf dan wel op zoek?

Dat wist ik ook niet.

Een dijk? Een wolk? Een schaap? Een mens? Een dood konijn? Een voorbij dobberende pluim? Een uitstekende grasspriet?

Af en toe belde ik naar huis. Hopeloos. 'Wat moet ik hier in godsnaam fotograferen? Er is hier niets.'

Toen ik gisteren de laatste foto tegen de muur hing, wist ik wat ik zocht.

Rust. Evenwicht. Structuur. Adem. Stilte.

Kortom, alles wat niet schreeuwde, twitterde of van me wegliep.

De snelle nieuws- of sportfotograaf was hier ver weg.

Een overvliegende vogel moet zowat het spectaculairste zijn wat me overkwam.

Ik heb overzicht gefotografeerd. Ik wilde ver kijken. Letterlijk. In de heinder. Ruimte. Lijnen.

Ik heb Mondrianen gezien vanop de dijken. Fontana's op het IJsselmeer. Dürer in de polder. Gulden snedes in de populieren.

Alles is hier recht in Friesland; behalve de verdoken palingen in de modder en mijn Belgische kromme rug wanneer ik weer eens op een strakke dijk liep.

Maar hoe meer de rust terugkeerde in mijn hoofd, hoe meer het verlangen weer opdoemde naar een deuk, een krak of een scheur. Naar een verlaten autowrak of een badkuip als drinkbak in de wei. Het was soms moeilijk vertoeven als archaïsche poëet in dit geometrisch landschap. Hier in Friesland heeft God op de zesde dag een meetlat en een stofzuiger van Philips geschapen. God heeft de Belgen een figuurzaagje en Stella Artois gegeven.

Langzaam kroop die Belg weer uit mijn ziel. Ik hunkerde weer naar een beetje weerbarstigheid, een vleugje frivoliteit of zelfs een beetje politieke oncorrectheid. Zo kon ik het niet geloven toen een stroper me vertelde dat je eigenlijk een sms'je moet sturen naar één of andere officiële instantie om een ei uit een nest te nemen. Of wanneer ik in een Nederlandse krant las dat er een chemoclinic voor honden was geopend. Of een verkeersbord dat ik op mijn tocht tegenkwam met het opschrift 'Gevaarlijke berm'. Hoezo gevaarlijk? Oké, het gras in de berm was niet gemaaid en er zat een deukje in. Maar gevaarlijk? Een meteoriet, een burgeroorlog of een bermbom. Dat is gevaarlijk.

De wereld gaat om zeep door overbevolking, oorlog en vervuiling. En wij zijn bezig met onbenulligheden. Kneuterigheid. Overbescherming. Regelnichterij. Alles moet proper zijn. Netjes. Gezandstraald. Opgekuisd. Gebotoxt. Onze maatschappij is terminaal ziek en wij, wij zijn bezig met een onschuldig jeugdpuistje uit te duwen voor een blinkende spiegel. Hè hè, dat moest er even uit. Ik hoop jullie onbezorgde zonnige namiddag niet te verpesten met mijn vleugje pessimisme. Maar troost jullie, voor overbevolking in Friesland hoeven jullie je alsnog geen zorgen te maken.

Misschien is de tijd gekomen om een paar mensen te bedanken. Het zou niet alleen onbeleefd zijn, het zou onbeschoft zijn om dat niet te doen.

Natuurlijk directrice Saskia Bak en haar professioneel en enthousiast team voor hun gastvrijheid in dit museum.

Ook Rimmer Mulder, oud-hoofdredacteur van de Leeuwarder Courant, voor zijn geduld en Hans Snijder voor de mooie bijlage in de krant van dit project. Rimmer Mulder is trouwens ook de man van het prachtig en bij wijlen zeer amusante boek 'Mijn Friesland'. Geen tocht naar Friesland zonder dat bijbeltje op de achterbank.

En Eddie Marsman, voor zijn schrijfkunst. Zelden heeft iemand zo mooi en juist over mijn werk geschreven. Dank voor je vertrouwen en enthousiasme. Er is maar één iets fout met Eddie Marsman. En dat is zijn woonplaats: Groningen.

En dan wil ik nog iemand heel bijzonder bedanken. Iemand die Eddie Marsman me had aangeraden om te ontmoeten. Meestal ben ik vaak te koppig om naar wijze raad te luisteren, maar die ene keer luisterde ik gelukkig wel.

Een man waardoor deze foto-opdracht gewoon al de moeite was om hem te ontmoeten. Een goed mens. En met goed bedoel ik warm, gul, gevoelig, bescheiden, eerlijk, genereus, attent, erudiet en culinair. Vooral die laatste kwaliteit is een zeldzaamheid in Friesland.

Bedankt Thom Mercur voor je vriendschap, je lekker gebakken ganzenei, en je bank waarop ik soms mocht slapen onder een prachtig kunstwerk van de Belg Roger Raveel. Maar ook Thom heeft me éénmaal ontgoocheld. Niet omdat hij me die ene bepaalde dag medeplichtig maakte aan stroperij. Maar wel omdat er geen palingen in zijn uitgezette illegale netten zaten.

Je ontgoochelende blik op je mooie gerimpelde gezicht langs de oever zal ik nooit vergeten. Geen paling op ons bord die avond. Maar wel een falen waar ik je de rest van de dag mee kon plagen. De eer van de stroper was heerlijk beschadigd. Het was door de volle maan, Thom. Dat had je moeten weten.

Beste mensen, drie dagen geleden reed ik 's avond voor de laatste maal naar Friesland. Zonder topografische kaart, zonder het boek 'Mijn Friesland' en zonder een fotoestel. Deze maal een auto... volgesjouwd met een veertigtal fotokaders.

De laatste rit naar het Noorden op een lege autosnelweg tussen traagdraaiende windmolens.

Links van me, een oranje knikker die maar niet leek te willen verdrinken in het IJsselmeer en rechts het begin van een dampende polder die maar een korte nacht de tijd heeft om de nevel te laten veranderen in ochtendmist.

Die ochtend zou trouwens ideaal geweest zijn om uit te rukken.

Maar het hoeft niet meer.

De topografische kaart blijft dicht.

De rust in het hoofd is terug.

De camera zwijgt en de fotograaf begint te spreken.

Dus tijd, beste mensen, dat deze Belgische verkenners zich terugtrekt.

De zomer is daar. Samen met de jaarlijks wederkerende Duitse toeristische Blitzkrieg.

Wegwezen geblazen.

Vaarwel Friesland.

Dankjewel Friesland.

Stephan Vanfleteren

uitgesproken op 26 juni 2010 bij de opening van de tentoonstelling *Flakkelân* in het Fries Museum in Leeuwarden